

Zakończenie

Rozwój nauki i techniki, który dokonał się w naszych czasach, umożliwił ziszczenie marzeń ludzkości, dążącej do poznania otaczającego nas świata. Miało to istotny wpływ na ewolucję przepisów w prawie odszkodowawczym, które są odbiciem tych tendencji.

Ze wstępnych rozważań poczynionych w rozdziale pierwszym wynikało, że o ile wczesny etap rozwoju kulturowego charakteryzujący się odpowiedzialnością opartą na odwecie, zemście nastawiony na funkcję represyjną obecnie nie ma już większego znaczenia, to rewolucja przemysłowa zapoczątkowana w Anglii w połowie XVIII wieku spowodowała początek zmian w szeroko pojętej cywilnoprawnej indemnizacji. Wykazała ona rażącą niewspółmierność ukształtowanego w prawie starożytnego Rzymu modelu odpowiedzialności typu akwiliańskiego. Wprowadzenie do systemów prawnych ogólnej klauzuli opartej na zasadzie winy stanowiło niewątpliwie wielkie osiągnięciem myśli prawniczej, jednak narzędzie to oparte na przesłankach bezprawności i winy, podziwiane przez stulecia okazało się niewystarczające. Rezygnacja z modelu podmiotowego jako wyłącznego nie była łatwa. Okazała się ona mimo wszystko nieuchronna. Coraz bardziej wyrastająca z końcem XIX i początkiem XX wieku koncepcja zaostrzonej odpowiedzialności obiektywnej, zrazu obejmująca sytuacje wyjątkowe przewidziane w ustawach szczególnych, z czasem przebiła się do świadomości wykształcając ogólną podstawę opartą na zasadzie ryzyka. Pomimo sygnalizowanej krytyki i zastrzeżeń do tego procesu, praktyka opowiedziała się za nowym ukształtowaniem stosunków odszkodowawczych, wysuwając obok odpowiedzialności subiektywnej tę drugą opartą na motywie *eius damnum cuius commodum – ubi emolumentum ibi onus*. Był to jednak tylko początek. Zjawiska, jakie miały zaistnieć i zaistniały w połowie ubiegłego stulecia sprawiły, iż proces zmian pogłębił się jeszcze bardziej²⁸⁶.

Dalszy postępujący rozwój drugiej połowy XX wieku sprawił, że ludzkość, podbudowana osiągnięciami minionego wieku, coraz bardziej dążyła do wykorzystania i usprawnienia nowych obszarów. Niestety ten nasilony postęp techniczny okupiony zostaje powstawaniem nowych ryzyk i wzrostem potencjału szkodenia ludzkiej działalności, niewspółmiernego do możliwości pokrycia wyrządzonych szkód przez ich sprawcę.

Wyraźnym tego przejawem staje się zjawisko pokojowego wykorzystywania przez człowieka energii jądrowej.

²⁸⁶ Nie bez przyczyny wiek XX zwany jest przez niektórych wiekiem wypadków (*accident age*). Zob. *An Historical and Geographical Survey of the Law of Torts*, [w:] A. Tunc, *op. cit.*, s. 39.

Względy społeczne nie pozwalały takim ryzykiem obciążać poszkodowanego. Stąd wykształcają się na początku lat pięćdziesiątych podstawowe zasady odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe wskutek aktywności określanej jako atomowa. Były one właściwą odpowiedzią na stwarzane przez urządzenia jądrowe niebezpieczeństwo.

Stopniowo kształtuje się myśl o zbudowaniu szczególnego systemu ochrony dóbr majątkowych oraz środowiska naturalnego przed ewentualnymi skutkami wypadków jądrowych. W ramach współpracy międzynarodowej powstaje nowy reżim unifikujący reguły związane z niebezpieczeństwem wyrządzania szkód, których rozmiarów nie można przewidzieć. Charakteryzuje się on surowością, którą zapewnia odpowiedzialność niemal absolutna. W naszym kraju nie znajduje to jednak odzwierciedlenia. Prawie pół wieku od powstania ryzyka atomowego i niespełna dwadzieścia lat od pierwszych konwencji międzynarodowych, w Polsce ta specyficzna dziedzina podlegała regulacjom opartych na ogólnych zasadach prawa cywilnego.

Tuż przed awarią czwartego reaktora jądrowego Ukraińskiej elektrowni do krajowego porządku prawnego wchodzi ustawa obejmująca całokształt zagadnień nowego zjawiska, uzupełniając niedostatki prawa odszkodowawczego w dziedzinie pokojowego wykorzystywania energii jądrowej. Objęcie stosunków odszkodowawczych w tej dziedzinie regulacją szczególną dopełniło procesu wyraźnego zaostrzenia odpowiedzialności.

Objęcie stosunków odszkodowawczych w tej dziedzinie regulacją szczególną dopełniło proces wyraźnego zaostrzenia odpowiedzialności.

Wprowadzenie specyficznych zasad przejawiających się w dążeniu do odpowiedzialności obiektywnej z daleko idącym ograniczeniem przesłanek egzoneracyjnych, wyłączną odpowiedzialnością, jej kwotowym ograniczeniu, zastosowaniu obowiązku finansowego zabezpieczenia wyłamuje się z ram określonych przez dotychczasowe prawo cywilne. Czy jest to postulowany przez niektórych autorów, a ukształtowany głównie na podstawie przepisów konwencyjnych o odpowiedzialności, nowy reżim międzynarodowej odpowiedzialności za szkody? Zarówno charakter szkód, takich jak atomowe, olejowe (na pełnym morzu) czy kosmiczne, wydają się na to wskazywać.